

prof. dr hab. Mirosława Białoskórska

Zakład Historii Języka Polskiego

Wydział Filologiczny

Uniwersytet Szczeciński w Szczecinie

OCENA

dorobku naukowego dr Lucyny Agnieszki Jankowiak

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo, wszczętym w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

1. Sylwetka Habilitantki

Pani dr Lucyna Jankowiak jest uczennicą prof. dr hab. Wojciecha Ryszarda Rzepki. Po ukończeniu w 1996 roku z wyróżnieniem magisterskich studiów polonistycznych na UAM w Poznaniu została w lipcu tegoż samego roku przyjęta do pracy w Instytucie Sławistyki PAN z siedzibą w Poznaniu (część Zakładu Językoznawstwa) i skierowana do zespołu prof. dra hab. Zenona Sobierajskiego, gdzie pracowała przez wiele lat (do 2005 r.) nad *Słownikiem gwarowym tzw. Słowińców kaszubskich*. Już wówczas dały się zauważyć: tytaniczna pracowitość, rzetelność i skrupulatność leksykograficzna w samodzielnym opracowaniu haseł na 9 liter (K, M, P –do połowy litery, Sz, T, U, V, Z Ż), a następnie zrobienie korekty całego niemalże materiału słownikowego (litery od D do Ż)), łącznie około 2000 stron wydruku komputerowego. Ten typ pracy warsztatowej Habilitantka przyswoiła sobie przy pisaniu pracy magisterskiej, wyróżnionej przez Recenzentów ze wskazaniem po poprawkach do druku. Za zgodą ówczesnej Dyrektorki Instytutu Sławistyki PAN – Pani prof. dr hab. Kwiryny Handke – książka pt.: *Prasłowiańskie dziedzictwo leksykalne we współczesnej polszczyźnie ogólnej (na podstawie „Słownika prasłowiańskiego” t. 1 – 7)* została wydana w 1997 w Sławistycznym Ośrodku Wydawniczym Instytutu Sławistyki PAN.

Po obronie w 2004 roku historycznojęzykowej rozprawy doktorskiej w zakresie językoznawstwa polskiego pt.: *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza. Studium początków polskiej renesansowej terminologii medycznej* – obronionej z wyróżnieniem przed Radą Instytutu Slawistyki PAN w Warszawie - otrzymała stanowisko adiunkta, gdzie pracuje do chwili obecnej. W Radzie Naukowej Instytutu Slawistyki przez wiele lat reprezentowała niesamodzielnych pracowników nauki (2007 – 2014) oraz pełniła funkcję sekretarza tejże Rady (2011 – 2014). Jej działalność administracyjna związana była również z pracą w ośrodku poznańskim, z wolontariatem w Ogólnopolskich Nauczycielskich Warsztatach w Drodze i wieloma innymi czynnościami (dydaktycznymi, popularyzatorskimi).

Zarysowana w tej części oceny sylwetka Habilitantki wskazuje na duże zdolności nie tylko naukowe (rzetelne, dogłębne badania leksykograficzne, leksykalne), ale również dydaktyczne i organizacyjne. Wyróżnione tu przymioty są wynikiem wielkiej pracowitości i poważnego podejścia do każdego z pełnionych zadań.

2. Ocena osiągnięcia naukowego, jakim jest monografia *Synonimia w polskiej terminologii medycznej drugiej połowy XIX wieku (na podstawie Słownika terminologii lekarskiej polskiej z 1881 roku)*

Publikacja Pani dr Lucyny Jankowiak, przedstawiona do procedowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo, nie powiela Jej wcześniejszych badań, jest nowatorska w wyborze tematu i w merytorycznym opracowaniu problemu, jakim stały się historycznojęzykowe badania (pogłębione obszernym wstępem na temat rozwiązań terminologicznych i wnikliwym przeglądem badań nad zjawiskami synonimii w języku) nad synonimią terminologii medycznej na przykładzie szeroko rozumianej grupy nazw chorób (940 szeregów synonimicznych, 2469 leksemów terminologicznych). Monografia habilitacyjna składa się z trzech rozdziałów opisowych wraz z zakończeniem (s. 21 - 280) i słownika ciągów synonimicznych (s. 281 – 372), po których zawarty został alfabetyczny indeks leksemów, wykaz ważniejszych skrótów i obszerna lista bibliografii naukowej (654 publikacje, 37 słowników językowych) , wykorzystanej w różnych miejscach pracy (s. 402 -454). Dla lepszej orientacji w wykazie bibliografii można by z opisu wyłączyć w oddzielną grupę wszystkie słowniki tematyczne, ogólne języka polskiego i specjalistyczne (37 pozycji).

Część analityczną opisywanych zjawisk semantycznych poprzedzają dwa rozdziały, w których badaczka przedstawia warunki i czynniki pozajęzykowe rozwoju naukowej terminologii medycznej w XIX wieku i wcześniejszym okresie (s. 21 - 140) oraz charakteryzuje *Słownik* - źródło. Rozdział trzeci (s. 141 -256) – najważniejszy w tej pracy (obok *Słownika* ciągów synonimicznych) – zatytułowany *Charakterystyka materiału* zawiera wieloaspektową analizę formalną, semantyczną, syntaktyczną, strukturalną, etymologiczną i statystyczną naukowych terminów medycznych ułożonych w ciągi synonimiczne o różnorodnych konfiguracjach składniowych. Z analizy szczegółowej zjawisk wynika, że wśród 940 szeregów synonimicznych dominują ciągi zbudowane z dwu terminów (611 przykładów), mniej liczne są ciągi trzyelementowe (191 przykładów), pozostałe 138 przykładów to połączenia od 4 do 12 elementów tworzących zestawienia synonimiczne. (Tabela 9, s. 155 tekstu). Taka analiza jest szczególnie ważna, gdyż dowodnie potwierdza istnienie zjawiska synonimii w nowo tworzącej się naukowej terminologii medycznej w Polsce końca XIX wieku, co stało się celem badawczym Habilitantki w tej książce. Dla pełniejszego oglądu istnienia w polszczyźnie historycznej synonimicznych ciągów naukowych terminów medycznych Habilitantka zestawiała wyniki badań ze *Słownika* z 1881 roku z wcześniejszymi swoimi badaniami nad zielnikiem Stefana Falimirza z 1534 roku, by pokazać, że synonimia nowych terminów medycznych była żywa już w XVI wieku. W ten sposób dobitniej podkreśliła zasadność realizacji głównego celu, jaki przyświeca rozprawie habilitacyjnej, którym jest „próba opisu synonimii w naukowej terminologii medycznej (nazwy chorób) końca XIX wieku na podstawie materiału z S 1881.” (s. 16).

Wnikliwość i skrupulatność badawcza Habilitantki, pozwoliły ukazać strukturę gramatyczno-składniową szeregów zbudowanych jednorodnie (np. tylko z nazw jednowyrazowych czy dwuwyrzowych itp.) lub z wyrażeniem przyimkowym albo o strukturach rozbudowanych, co ilustruje Tabela 10. (s. 156). Z kolei z podziału znaczeniowego naukowych terminów nazw chorób, stanów chorobowych i ich objawów (12 grup znaczeniowych) wynika, że w analizowanym *Słowniku terminologii polskiej z 1881 roku* przeważają: nazwy ogólne chorób wraz z chorobami oczu (277 ciągów), nazwy układu nerwowego i narządów zmysłów (218 ciągów), co stanowi łącznie 52,5% całego słownika. Drugie miejsce w kolejności zajmują zestawienia synonimów nazywających choroby układu trawiennego (85 ciągów, 9%) i układu moczowo-płciowego (85 ciągów, 9%).

Pełną analizę struktury i pochodzenia uzupełniają badania: etymologiczne zapożyczeń zewnętrznych (57 pożyczek wśród 2469 terminów) i morfologiczne w podziale na terminy

różnordzenne i wspólnordzenne. W grupie zapożyczeń przeważają pożyczki grecko-łacińskie (27 wyrazów), francuskie (12 wyrazów) i niemieckie (8 wyrazów), reszta to nieliczne wpływy z innych języków. Etymologia zapożyczeń jest wnikliwa, gdyż została ustalona z kilkoma znaczącymi słownikami wyrazów obcych z XX wieku i dziewiętnastowiecznym dykjonarzem Amszejewicza, co potwierdza przypis 75. i następne w monografii (s. 250). Wyrazy o trudnym do ustalenia pochodzeniu znalazły się w odrębnej grupie. Takie podejście do analizowanego problemu dowodzi, że Habilitantka jest dojrzałą badaczką, która wie, że etymologia zapożyczeń wymaga często wielogodzinnych dociekań polegających na analizie różnorodnych leksykonów i monograficznych opracowań naukowych.

Dobrze przemyślana jest również analiza morfologiczna nazw wspólnordzennych, gdzie wskazane zostały różne mechanizmy derywacji afiksальной oraz krotkość powtarzających się nazw tożsamyh budową, zróżnicowanych fleksyjnie lub słowotwórczo. W opisie słowotwórczym ukazane zostały pary wyrazów, w których jeden z synonimów ma postać rdzenną, drugi jest derywatem pierwszego stopnia. Z kolei w ciągach synonimicznych złożonych z kilku składników Habilitantka wskazuje struktury w formie derywacji piętrowej, kompresji czy złożzeń o podrzędnej lub współrzędnej relacji członów złożenia. Analizie morfologicznej poddane zostały rzeczowniki i przymiotniki występujące w składzie szeregów synonimicznych. Ciekawie przedstawione zostały badania relacji semantycznych, jakie zachodzą w szeregach różnordzennych i wspólnordzennych. Rzetelność tego wywodu polega na przedstawieniu różnorodnych konfiguracji połączeń, które zostały poparte badaniami liczbowymi poszczególnych typów ciągów. Wszystkie szczegółowe analizy kończą się wnioskami podsumowującymi każdy rozdział pracy.

Oddzielne miejsce zajmuje *Zakończenie* (s.257-271) o dobrze przemyślanej, logicznej i przejrzystej budowie. Zawiera bowiem potwierdzenie celów zawartych na początku rozważań, że wśród naukowych terminów medycznych w polszczyźnie końca XIX wieku wciąż żywe było zjawisko synonimicznych szeregów o różnorodnej proveniencji i strukturze. Wyniki badań Habilitantka przedstawiła w postaci pięciu rozbudowanych treściowo punktów. Opis zjawisk pozajęzykowych i interpretacja materiału badawczego monografii habilitacyjnej (rozłożona na trzy rozdziały analityczne, wstęp i zakończenie) wraz z interesującym i wartościowym słownikiem ciągów synonimicznych, tworzą ramę, w której zawarty został naukowy wywód na nieopracowany do tej pory temat poparty wieloma dobrze opisanymi argumentami i zakończony trafną pointą.

Oceniana przeze mnie monografia habilitacyjna znacząco poszerza historycznojęzykowe badania nad synonimią nowotworzonej w końcu XIX wieku medycznej terminologii naukowej, spełnia zatem ustawowy wymóg „znaczącego wkładu dr Lucyny Agnieszki Jankowiak w rozwój określonej dyscypliny naukowej” (w tym przypadku językoznawstwa).

3. Ocena pozostałego dorobku naukowego

W dorobku naukowym Habilitantki, po obronionej z wyróżnieniem w 2004 roku rozprawie doktorskiej, znajduje się dwutomowa monografia pt.: *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza*, t. 1. *Początki polskiej renesansowej terminologii medycznej*, Warszawa 2005 i t. 2. *Słownik*, Warszawa 2006 oraz 16 artykułów wydanych i 5 oddanych do druku w polskich i obcych wydawnictwach naukowych. Monotematyczne badania historycznojęzykowe nad terminologią medyczną w różnych epokach rozwoju języka polskiego można podzielić na trzy grupy. Pierwsza grupa obejmuje artykuły na temat funkcjonowania XVI-wiecznych terminów medycznych w polszczyźnie współczesnej, druga grupa – artykuły o charakterze porównawczym, w których Badaczka zestawia XVI-wieczne wyrazy z terminologią medyczną XVII i XVIII wieku, trzecia grupa – artykuły omawiające terminologię medyczną XIX i początku XX wieku w odmianach współczesnej polszczyzny.

W tekstach pierwszego cyklu znajdują się omówienia żywotności XVI-wiecznego słownictwa terminologicznego i nieterminologicznego (na przykładzie wyrazów obcego pochodzenia) w polszczyźnie współczesnej ze wskazaniem na trwałość prawie 13 % terminów z epoki renesansu w polszczyźnie ogólnej jak i naukowej. Badania nad losami XVI-wiecznych zapożyczeń nieterminologicznych z *Zielnika* Stefana Falimirza w dziejach polszczyzny do przełomu XX/XXI wieku dowodzą, że zachowało się 56,3% nazw w niezmienionej postaci i znaczeniu, ale z dużym zróżnicowaniem stylistycznym głównie w polszczyźnie pisanej. Badania porównawcze leksyki medycznej zaczerpniętej z *Zielnika* Falimirza porównane ze źródłami *Słownika polszczyzny XVI wieku* i *polshczyzny XVII i pierwszej połowy XVIII wieku* wskazują na zanik około 40% słownictwa medycznego z *Zielnika* i powstanie w to miejsce nowej terminologii medycznej naukowej jak i potocznej, żywotnej w języku obiegowym. Trzecią grupę reprezentują prace nad losami XIX-wiecznych terminów medycznych (na bazie dwu słowników medycznych: S z 1881, S z 1905) w najnowszej polszczyźnie z uwzględnieniem zmian semantycznych, stylowych i

funkcjonalnych. Badania te dotyczą występowania synonimicznych szeregów naukowych terminów medycznych w języku ogólnym. We wszystkich publikacjach materiał źródłowy pochodzi z ciągłych tekstów pisanych i/lub ze słowników historycznych języka polskiego oraz słowników tematycznych, a następnie, w wyniku drobiazgowych i szczegółowo opisanych zjawisk (popartych badaniami statystycznymi), zestawiony w wnioskach końcowych. Wysoka wartość merytoryczna prac badawczych wynika z dobrze opanowanego przez Habilitantkę leksykograficznego i leksykologicznego warsztatu pracy naukowej.

Ważnym osiągnięciem Habilitantki jest udział w grantie MNiSW w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki pt.: *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy (z lat 1532 i 1544) – wersja polsko-lacińska* (030/NPRH2/H11/81/2012), w którym w latach 2012 – 2014 (do końca listopada 2014) była łączniczką między zespołem grantowym a Dyrekcją IS PAN. Po śmierci kierownika tematu – prof. Elżbiety Kędelskiej – przejęła od grudnia 2014 obowiązki kierownika grantu, który ma być realizowany do 2018 roku.

Pani dr Lucyna Jankowiak uczestniczyła z referatem w 10 konferencjach krajowych (8) i międzynarodowych (2). Od roku 2008 należy do Stowarzyszenia im. Stefana Żeromskiego w Warszawie, gdzie opracowuje leksykę z zakresu zdrowia i choroby w twórczości Stefana Żeromskiego, z czego powstanie kolejny tom (monografia i słownik) z cyklu *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego* (kierownikiem naukowym tematycznego słownika jest prof. dr hab. Kwiryna Handke). Od 2015 roku dr Jankowiak jest członkiem oraz sekretarzem Komisji Onomastycznej O/PAN w Poznaniu (kadencja 2015 – 2018).

Wysoko oceniam pozostały dorobek naukowy dr Lucyny Agnieszki Jankowiak (zgodnie z kryteriami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra z dnia 1 września 2011 roku) i stwierdzam, że Habilitantka „wykazuje się istotną aktywnością naukową” w okresie po uzyskaniu stopnia doktora, dlatego spełnia podstawowy wymóg do dalszego postępowania habilitacyjnego.

4. Konkluzja końcowa

Działalność naukową Habilitantki cechuje wielopoziomowość badań nad leksyką tematyczną (słownictwo medyczne) w ujęciu diachronicznym i synchronicznym (w polszczyźnie od XVI do XX wieku i współcześnie) oraz dobrze przyswojony i opanowany warsztat leksykograficzny (opracowanie hasel do słownika gwarowego, słowników

tematycznych różnych epok, słownika synonimów medycznych). Język publikacji jest rzeczowy, przejrzysty i nacechowany filologiczną akrybią. Na tej podstawie, biorąc pod uwagę cały dorobek naukowy, który oceniam bardzo wysoko, wyrażam pozytywną opinię w sprawie nadania dr Lucynie Agnieszce Jankowiak stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Szczecin, 12.10.2015 r.

prof. dr hab. Mirosława Białoskórska

